

Література:

1. Винниченко В. Відродження нації: Історія української революції (марець 1917 – грудень 1919 р.). В 3-х томах. Т. III. К., 1990. 542 с.
2. Відродження (Київ). 1918. 16 вересня.
3. Державний вісник (Київ). 1918. 24 травня.
4. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923. Т. II. Українська гетьманська держава. К., 352 с.
5. Нова Рада (Київ). 1918. №129. 1 серпня.
6. Робітнича газета (Київ). 1918. № 390. 13 жовтня.
7. Скоропадський П. Спомини. К. : 1992. 112 с.
8. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917–1920 рр. Т. III. Відень, 1921р. 160 с.
9. ЦДАВО України. Ф.2201. Оп.1. Спр. 63. Арк. 2–13.
10. ЦДАВО України. Ф.2201. Оп.1. Спр. 72. Арк. 101.
11. ЦДАВО України. Ф.2201. Оп. 3. Спр. 7. Арк. 15.
12. ЦДАГО. України. Ф.5 7. Оп. 2. Спр. 264. Арк. 1.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-70>

РОЛЬ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

Паніна Л. А.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри методики викладання і змісту освіти
Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
м. Рівне, Україна*

Освіта впродовж історичного розвитку людства завжди відігравала ключову роль у формуванні культурного, інтелектуального та духовного потенціалу суспільства. В українському історичному контексті вона мала особливе значення, оскільки часто виступала не лише як засіб передачі знань, а й як інструмент збереження національної ідентичності в умовах політичної залежності та культурного тиску з боку інших держав. Важливе місце у цьому процесі посідає Києво-Могилянська академія – один із найвизначніших освітніх центрів Східної Європи ранньомодерної доби XVII–XVIII ст., діяльність якого суттєво вплинула на становлення української освіти, науки та культури [3, с. 47].

Історія виникнення академії пов'язана з діяльністю видатного церковного і культурного діяча Петра Могили, який у 1632 році ініціював об'єднання Київської братської школи та школи при Києво-Печерській лаврі. У результаті цього було створено навчальний заклад нового типу – колегіум, який згодом отримав статус академії [2, с. 112]. Основною метою його заснування було піднесення рівня освіти православного населення та забезпечення підготовки освічених кадрів, здатних протистояти культурному й релігійному впливу католицької Європи. Водночас академія стала важливим осередком інтеграції української освіти до загальноєвропейського освітнього простору.

Особливістю навчального процесу в Києво-Могилянській академії була його орієнтація на кращі зразки західноєвропейської освіти. Навчальна програма включала вивчення «семи вільних мистецтв», а також філософії, богослов'я, риторики, поетики, логіки та інших дисциплін [3, с. 52]. Значна увага приділялася гуманітарній підготовці студентів, розвитку їхніх ораторських здібностей і вмінню вести наукові дискусії. Викладання здійснювалося переважно латинською мовою, що відкривало студентам доступ до європейської наукової спадщини та сприяло їхній інтеграції в міжнародний інтелектуальний простір.

Важливим елементом освітнього процесу були публічні диспути, які сприяли розвитку критичного мислення, уміння аргументувати власну позицію та формували навички наукової полеміки. Такий підхід до навчання був новаторським для того часу і значною мірою визначив високий рівень підготовки випускників академії. Крім того, Києво-Могилянська академія активно впливала на розвиток книжкової справи, поширення освіти та формування інтелектуального середовища в Україні [4, с. 84].

Не менш важливою є роль академії у формуванні національної свідомості. У складних історичних умовах вона залишалася осередком збереження української культурної традиції, мови та духовності. Освітня діяльність академії сприяла усвідомленню власної ідентичності та зміцненню культурної самобутності українського народу.

Крім безпосереднього освітнього впливу, академія відіграла суттєву роль у розвитку науки та міжнародних зв'язків. Випускники академії підтримували контакти з навчальними закладами Польщі, Литви, Німеччини, Франції, Італії, Чехії та інших країн Європи, що сприяло обміну науковими ідеями, формуванню спільного освітнього простору та поширенню передових педагогічних практик. Таким чином, академія не лише готувала освічених громадян України, а й сприяла інтеграції української науки у європейський контекст.

Важливим аспектом діяльності академії було виховання моральних, культурних та духовних цінностей студентів. Поряд із навчанням, велика увага приділялася вихованню особистості, яка здатна діяти

відповідально у суспільстві, підтримувати культурні традиції та дотримуватися етичних принципів. Це робило академію не лише освітнім, а й виховним осередком.

Випускники академії відігравали важливу роль у суспільно-політичному та культурному житті не лише України, а й інших країн. Вони ставали церковними діячами, науковцями, письменниками, педагогами, державними діячами, поширюючи здобуті знання та освітні ідеї [5, с. 60]. Серед найвидатніших вихованців – Іван Мазепа, гетьман і меценат освіти та культу, Пилип Орлик, політичний діяч і автор Конституції, Павло Полуботок, гетьман і дипломат, Іван Скоропадський та Юрій Хмельницький, які впливали на політичні процеси України XVII–XVIII ст., Максим Березовський та Артемій Ведель, видатні композитори XVIII ст., які суттєво збагатили музичну культуру Східної Європи, а також Григорій Сковорода, філософ і просвітитель, внесок якого у духовну та педагогічну думку є надзвичайно важливим. Саме завдяки діяльності таких освічених особистостей відбувалося формування української інтелектуальної еліти, що сприяла розвитку науки, культури та державності в Україні та за її межами.

Таким чином, діяльність Києво-Могилянської академії має надзвичайно важливе значення для розуміння історії розвитку української освіти, науки та культури. Академія стала потужним освітнім центром, який поєднав національні традиції з європейськими стандартами, забезпечивши високу якість підготовки освічених фахівців і формування інтелектуальної еліти. Її діяльність впливала на розвиток критичного мислення, духовності, моральних цінностей та культурної свідомості спудеїв, закладаючи фундамент для активної участі в суспільному житті та державотворчих процесах.

Розширення освітньої діяльності академії на різні регіони України сприяло поширенню грамотності серед населення, розвитку шкільних та церковних освітніх осередків і формуванню системи підготовки кваліфікованих кадрів для державних та культурних інституцій. Це стало передумовою подальшого становлення національної системи освіти та науки, а також інтеграції української освітньої та культурної традиції в європейський освітній простір. Усі ці фактори разом роблять Києво-Могилянську академію не лише історичним, а й сучасним символом високоякісної освіти, яка поєднає традиції та інновації. Досвід академії свідчить про те, що освітній заклад може бути центром формування не лише знань, а й моральних, культурних та громадянських цінностей. Він демонструє важливість системного підходу до освіти, де навчання, виховання та розвиток особистості взаємопов'язані, а якість освіти безпосередньо визначає перспективи розвитку суспільства, держави та національної культури.

Література:

1. До 400-ліття заснування Києво-Могилянської академії: події, імена / Нац. бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <https://www.nbuv.gov.ua/node/2573> (дата звернення: 25.03.2026).
2. Енциклопедія історії України : у 10 т. Київ : Наукова думка, 2005.
3. Коваленко А. О. Становлення Києво-Могилянської академії як вищого навчального закладу. *Вісник Черкаського університету. Серія Історичні науки*. 2017. № 4. С. 45–58. (доступ: електронне видання) URL: <https://history-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2535> (дата звернення: 25.03.2026).
4. Міністерство освіти і науки України. Перелік видатних випускників Києво-Могилянської академії. URL: https://lib-gero.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/23329/1/Кость_Дрогомирецька.pdf (дата звернення: 03.25.2026).
5. Павленко С. О. Випускники Києво-Могилянської академії в оточенні гетьмана І. Мазепи. *Наукові записки НаУКМА : Ювілейний випуск*. 2000. Т. 18. С. 42-44. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10056> (дата звернення: 03.25.2026).